

ÂMME HARCAMALARI İKTİSADÎ İSTİKRARI SAĞLAYABİLİR Mİ?

Yazan : Carrol M. SHANKS

Çeviren : Doçent Dr. Reşat AKTAN

«The Prudential Insurance Company of America» nun Başkanı bulunan Mr. Shanks'in 21 Mart 1958 tarihinde Şikago'da «Executives' Club» da yaptığı bir konuşma olup kendisinin özel müsaadesiyle tercüme edilmiştir.

Hali hazır iktisadî durumla alâkalı olarak, devlet, neler yapmalıdır? Bazı kimseler devletin, masraf ve vergileme programlarını ekonomiyi istikrara kavuşturmak maksadıyla kullanamayacağına veyahut buna teşebbüs etmemesi gerektiğine inanırlar. Diğer taraftan, herhangi bir iktisadî meselenin veya her türlü ekonomik problemlerin çaresini, devletin daha fazla harcamada bulunmasında görenler de mevcuttur.

Her ne kadar bugün için tahayyül etmesi bile zor ise de, 1929 yılında Federal Devletin yekûn mübayaaları sadece 1.3 milyar dolara, yani millî hasılanın yüzde birinden biraz fazlaya ancak baliğ olmakta idi. Halbuki, zamanımızda federal mübayaalar 50 milyar doların üstünde seyretmekte, ve millî hasılanın hemen hemen yüzde on ikisine ulaşmaktadır. Hali hazırdaki seviyesine göre bir tek yıl zarfında Federal Hükümet, 1933 ile 1937 arasındaki beş sene zarfında yaptığı masraflar kadar harcamada bulunmaktadır. Ekonominin o zamandanberi kaydettiği gelişme hesaba katıldıktan sonra bile, şimdiki devlet harcamaları, buhran yılları zarfındaki âmme masraflarına nazaran, iki mislinden daha ehemmiyetli bir iktisadî kuvvet mahiyetini arz etmektedir.

Bugün artık devlet malî politikasının nötri olması mümkün değildir. Hattâ âmme harcamaları, sabit bir seviyede seyrettiği zaman bile, gene de iktisadî faaliyetler üzerine kuvvetli bir tesir icra ederler; ve devlet masrafları hacminin yukarı veya aşağı istikamette değişmelerinin hem fiatlar hem de hasıla üzerinde bariz ve önlenemez tesirleri mevcuttur. Bugün biz, devlet masraf ve vergi programlarının büyük mikyasta tesiri altında bulunan bir ekonomi içerisinde yaşıyoruz. Öyle bir ekonomi ki, bu ekonomi dahilindeki çeşitli iktisadî faaliyetleri istikrara ulaştırmak veya bunları gayri müstakar bir halde tutmak bakımlarından, devlet ma-

lî politikasının her zerresi, hiç olmazsa âmme para politikası kadar önem taşımaktadır.

Devlet malî politikası, eğer uygun bir şekilde kullanılırsa, ekonomi üzerinde stabilize edici (istikrarlaştırıcı) bir tesir icra edebilir. Âmme maliyesinin bazı veçheleri otomatik olarak böyle bir tesire sahiptir. «Bünye içerisine yerleştirilmiş istikrarlaştırıcı mekanizmalar» denilen bazı ekonomik kuvvetler, iş hayatının durgunlaştığı, aşağı doğru döndüğü devrelerde hususî gelirleri eski seviyesinde idame ettirmeğe; iktisadî faaliyetin aşırı derecede canlı olduğu zamanlarda da hususî harcamaları kısmağa yardım ederler. Ancak, bu otomatik mekanizmalar, bir ekonomiyi istikrara kavuşturma işini tek başlarına yapamazlar. Bu sebeple, zaman zaman hükûmet, hususî harcamaların ve hususî hasılanın, ekonominin azami kapasite seviyesinin çok aşağılarında kaldığı durumlarla karşılaşmaktadır. Bu gibi durumlar ortaya çıktığı takdirde, devletin vergi tenzilâtı veya artan federal mübayaalar şekillerinde alacağı müsbet tedbirler, iş hayatındaki gevşekliği ortadan kaldırmağa hizmet eder; bu suretle, iktisadî hayattaki ayarlamalar tamamlanmaya ve hususî harcamalar tekrar artıncaya kadar, ekonomiyi canlı bir seviyede yürütmeğe yarar.

Eğer devlet malî politikasının hakikî bir istikrar verici kuvvet olmasını ve sadece enflasyona giden tek-istikametli bir cadde olmamasını istiyorsak, hükûmet, iktisadî durgunluk zamanlarında harcamalarını süratle artırmağa hazır vaziyette bulunduğu gibi, ekonomik refahın ileri safhalarında da sarfiyatını derhal azaltmağa âmade bir halde bulunmalıdır. İdeal olarak devlet, enflasyonist tazyikleri olduğu kadar deflasyonist temayülleri de ortadan kaldırarak, iktisadî hayatın, kendi haline bırakıldığı takdirde takip edeceği yoldan daha devamlı ve daha düzgün bir yolda ileri doğru hareketini sağlıyan bir muvazene çarkı vazifesini görmelidir.

Yukarıda tasvire çalıştığım durum, *olması lâzımgelen*, yani devlet malî politikasının *takip etmesi icabeden* yolu ifade etmektedir. Maalesef, realitedeki iktisadî hayat, ekonomi ders kitaplarındakinden ekseriya farklı bir seyir takip etmektedir. Şimdi, İkinci Dünya Savaşındanberi geçen zaman zarmında, *nakdî* politika ile *malî* politikanın iktisadî istikrara ne dereceye kadar hizmet ettiğini araştıralım.

Nakdî politikaya ait tarihçe muvaffakiyet bakımından karışık bir durum arzeder. İkinci Dünya Savaşının sonundan 1951 yılına kadar geçen devrede Federal Rezerve Sistemi, ekonomiyi istikrara ulaştırmaktan ziyade devlet tahvillerinin fiatlarını destekleme ile daha fazla alâkali bulunuyordu. Maliye Vekâletinin hâkim mevkide bulunduğu bu devre

zarfında Federal Reserve Sistemi, kendi açık piyasa muamelelerinin bir enflasyon doğuran motör haline gelmesine müsaade etti. Böylece nakdî politika, istikrar sağlıyan bir kuvvet olmaktan ziyade istikrarı bozan bir unsur mahiyetini haizdi.

Bununla beraber, Federal Reserve Sistemi ile Maliye Nezaretinin, faaliyetlerini birbirine uydurdukları 1951 yılındanberi takip edilen nakdî politika, hattâ zamanımızdan geriye doğru bakıldığı takdirde bile, şayanî hayret derecede iyidir. Enflasyonist kabarmaları durdurmak üzere baskılar tatbik edilmiş, iş hayatının durgunluk, aşağıya düşme hallerinden kurtulmasını kolaylaştırmak üzere para ve sermaye piyasaları serbest bırakılmıştır. Malî politikayı elverişli bir şekilde kullanma bakımından öğreneceğimiz daha pek çok şeyler vardır; bununla beraber, Federal Reserve Sisteminin 1951 yılındanberi takip ettiği politikanın, fiyatların ve millî hasılanın istikrara kavuşmaları bakımından, faydalı hizmetler sağladığı şüphesiz olarak bilinmektedir.

Devlet malî politikasının tarihçesini incelersek, durumu yukarıdakinden tamamen farklı olduğunu görürüz. Harpsonu devresinde Federal Devlet harcamalarında kaydedilen ehemmiyetli değişmelerin, istikrar sağlayıcı olmaktan ziyade hemen hemen her zaman istikrarı bozucu bir tesire sahip bulunduğu görülmektedir. Misal olarak harpsonu devresindeki üç ekonomik durgunluğu ele alalım.

Birinci harpsonu durgunluğu başlamadan hemen evvel, 1948 yılında, Federal Devlet harcamaları artmakta idi; ve bu artma temayülü, durgunluğa tekaddüm eden aşırı - refah ve enflasyon halinin meydana gelmesine yardım etti. 1949 yılında durgunluk başlayınca, Federal Hükûmet sarfiyatı, bir müddet için hızını kesemiyerek artmakta devam etti ise de, aynı Federal Devletin siparişleri, kendilerine en fazla lüzum hissedildiği bu anda azaltıldı. Durgunluk tam sürat ile ilerlemeğe başladığı zaman, Federal Hükûmetin masrafları azalmakta idi; ve bu azalma, iş hayatındaki ayarlamamanın mütebaki devresi boyunca devam etti. Bu duruma göre, 1949 iktisadî durgunluğu esnasında malî politikanın, istikrarı sağlama bakımından pek az yardımı dokunduğu, hattâ hakikatta durgunluk devrini uzatmağa sebep olduğu söylenebilir.

Bahsi geçen, 1948 - 49 ayarlaması idi. Şimdi de 1953 - 54 durgunluğuna bir göz atalım. Gene bu zamanda da Federal Devlet, iş hayatının daralmağa başlaması ile birlikte, harcamalarını azaltmış ve bütün durgunluk devresi boyunca âmme masraflarını azaltmakta devam etmiştir. 1953 yılı ortasından 1954 yılı sonuna kadar Federal Devletin mallar ve hizmetler mübayaatı, 15 milyar doları bulan çok ehemmiyetli bir miktarda azalmıştı. 1954 yılı başında gelir vergisi nisbetlerinin azaltıldığı ve

bu hareketin müstehlik harcamalarını sitimüle ettiği doğrudur; fakat, vergilerdeki azalma ancak 4 milyar dolar civarında idi ve devlet müba-yaalarındaki 15 milyar dolarlık azalmayı telâfi istikametinde pek fazla faydalı olamadı.

Daha sonraları, 1956 yılında ve 1957 yılının ilk yarısında ekonomik hayat canlı iken ve fiatlar yükselirken hükümet, sarfiyatını 4 milyar do-lardan daha fazla bir nisbette artırdı; ve böylece enflasyonist tazyikleri şiddetlendirdi. Sonra, 1957 yılının son çeyreğinde iş hayatı aşağı doğru yönelmeğe başlayınca devlet siparişleri ve harcamaları ciddî bir şekilde azaltıldı.

Bütün harpsonu devresi boyunca takip olunan devlet malî politika-sı, hemen hemen inanılmıyacak derecede yanlış zaman ayarlamaları ile ve devlet masraflarındaki değişmelerin ekonomi üzerindeki muazzam tesirini aşikâr bir şekilde ihmal ile tavsif edilebilir. Malî politikanın, böy-lece rasyonel olmıyan bir tarzda kullanılışı neticesi olarak, istikrar bo-zucu istikamette yaptığı saldırılara rağmen hususî ekonominin rea.ite-de görüldüğü üzere mükemmel bir şekilde dayanabilmesi, aslında, hay-ret edilecek bir şeydir.

Malî politikanın ekonomi üzerinde olan tesiri, ihmal edilemiyecek derecede büyüktür. Her zaman için malî politika, ister istemez, ya bir istikrar sağlayıcı veya istikrar bozucu tesire sahip olacaktır.

Hali hazırda içinde yaşadığımız iktisadî ayarlama sebebiyle, hattâ bundan da daha önemli olarak, 1959 yılında ve onu takip eden seneler-de karşılaşacağımıza inandığımız iktisadî meseleler dolayısıyla, elimizde bulunan iktisadî tekniği daha akıllı bir şekilde kullanma lüzumu bugün artık her zamandan daha zarurî bir hale gelmiştir. Şimdi ilk olarak, için-de bulunduğumuz 1958 yılı iktisadî durumu ile, ikinci olarak, 1959 ve ondan sonraki yıllar zarfındaki iş ve fiat durumları ile ilgili malî politika problemlerini incelemek istiyorum.

1958 yılı zarfında karşımızda duran âcil malî politika meselesi, hâ-len içinde bulunduğumuz iktisadî durgunluktan kurtulabilmemiz husu-sunda devlet harcama ve vergilerinden faydalanmamızdır. Hali hazırda iş hayatında cereyan eden ayarlamayı daha başlangıcında hükûmetin ta-mamen önlemeye teşebbüs etmesinin mâkul bir malî politika sayılacağı-na inanmıyorum. Bazı zamanlarda ekonomide ayarlamalara lüzum hasıl olur ve ne malî ne de nakddî politika bu ayarlamalara mani olmak veya onları tamamen tehir etmek maksadıyla kullanılmamalıdır. Bu gibi bir ayarlamamanın belirli veçheleri arzuya şayandır ve uzun vade bakımından mütalâa edilirse, ekonominin daha sıhhatli olmasına hizmet eder. Bu

faydalı veçhelerden önemli birisi, daha yüksek derecede rekabetin sağlanmasıdır ki bu da, istihsal ve tevzi tekniğinin islâhı maksadıyla daha büyük bir teşvik temini ve ekonomi sistemimizin müstehlike hizmet gayesiyle mevcut bulunduğu hakikatının daha yakından idrak edilmesi manalarına gelir.

Kanaatımızca, hali hazırdaki ayarlamayı daha başlangıcında önlemek üzere nakdî veya malî politikadan istifde etmek hatalı bir hareket teşkil ederdi. Bununla beraber, iktisadî ayarlamamanın müterakim (kümülatif) bir hale gelmemesini garanti altına almak üzere, bu politikaların her ikisini birden takip etmelidir. İyi bir malî politikanın icapları, bu yılın ilk yarısında hükûmete ait millî müdafaa siparişlerinin ve diğer devlet harcamalarının süratle artırılmasını zarurî kılmaktadır. Aslında, bu harcamalarda filiyatta görülen artıştan çok daha fazlasını yapmak yerinde ve doğru olurdu; *Şu şartlaki*, bir defa yüksek bir iktisadî faaliyet seviyesine tekrar ulaşılnca siparişlerini ve harcamalarını azaltmak hususunda devlet aynı derecede süratle hareket etmeğe hazır bulunsun. Zamanımızda yapılmakta olan devlet harcamalarının miktarını artırmakla üç önemli menfaat elde edilebilir :

(1) Daha şimdiden yükselme temayülü gösteren iktisadî faaliyetlere kuvvetli bir destek sağlanmış ve böylece yıl sonuna kadar ekonominin tekrar tam kapasite ile işlemesi temin edilmiş olur.

(2) Şiddetle muhtaç bulunduğumuz millî müdafaa maksadına yayan malları nisbeten düşük reel maliyetlerle elde etmiş oluruz. Eğer hali hazırda âtil bir halde bulunan işgücü ve imalât kapasitesi bu malları istihsal için kullanılırsa, bunların reel maliyetleri, siparişler ekonominin tam istihdam haline ulaşacağı müstakbel bir tarihe tehir edildiği zamandaki maliyetlere nazaran çok daha düşük bir seviyede bulunacaktır.

(3) Eğer millî müdafaa için lüzumlu malların büyük bir kısmı 1958 yılı zarfında elde edilecek olursa, 1959 yılındaki devlet masraflarını, normal olarak erişeceği seviyeden bir miktar daha aşağı bir seviyede tutmak mümkün olacaktır. 1959 yılının ciddi bir enflasyon devresi olabileceği hususunda hakikî bir tehlike mevcut bulunmaktadır. Gelecek senelelerdeki devlet masraflarının azaltılması istikametinde şimdiden alınacak her tedbir, bir taraftan hali hazır iktisadî faaliyetleri sitimüle etmek, diğer taraftan da istikbaldeki enflasyonu azaltmak gibi iki faydayı birden sağlayacaktır. *Buradan çıkarılacak neticeye göre, tatbik sahasına konulması uzun zamana ihtiyaç gösteren, hali hazırdaki iş hayatını sitimüle etmek bakımından hiç bir fayda sağlamayan ve istikbaldeki enflasyonist*

güçlükleri daha karışık bir hale getirecek tipte olan nafia programlarından her ne pahasına olursa olsun kaçınmamız gerekmektedir.

Hali hazırdaki durum, halen tatbik edilmekte olan millî müdafaa projelerinin artırılmasına ilâve olarak, gelir vergileri nisbetlerinin, tatbik edildikleri her yerde esaslı bir surette azaltılmasını da icabettirmektedir, Korporasyon gelirleri üzerindeki verginin nisbeti bir miktar azaltılmalı ve ferdî gelirlere ait vergilerin nisbetleri ise ortalama olarak yüzde 5 ilâ 10 nisbetinde düşürülmelidir. Vergi azaltmalarının neticesinde meydana gelecek teşvik derhal tesirlerini gösterecektir. Bu tedbir, iktisadî durgunluğa karşı tedbir olarak hâlen teklif olunan, yavaş hareketli nafia işleri projelerine nazaran sonsuz derecede daha mâkul bir malî politikayı teşkil eder.

Her ne kadar alınmış bulunan tedbirlerin hızlandırılmasına ihtiyaç varsa da, gene de harpsonu devresinde ilk defa olarak bir iktisadî durgunluk zamanında devlet harcamalarının bir istikrar vasıtası olarak kullanıldığına şahit olmak insana inşirah vermektedir. Hâlen takip edilen malî politikadaki tek ciddî kusur, kısa vade ve uzun vade projelerinin birbirine karıştırılmasıdır. Yavaş yavaş başlayan, uzun vadeli nafia işleri projeleri iktisadî buhrana karşı bir deva olamazlar, ve istikbalde vergi ve enflasyon mevzularında ciddî meseleleri doğuracaklardır.

Şimdi de 1959 yılı ve daha sonrasını ele alalım : Bu devre zarfındaki önemli bir malî politika problemi, her an karşımızda duran tahripkâr enflasyon tehlikesine yakamızı kaptırmadan, memleketin süratle artan millî müdafaa ihtiyaçlarını temin etmek olacaktır.

1959 yılı ortasına gelinceye kadar, Birleşik Amerika ekonomisinin yekûn mal ve hizmetler hasılası yıllık olarak 455 ilâ 460 milyar dolar arasında seyredecektir. Bu yekûndan Federal Devletin yapacağı mübayaa- lar takriben 55 milyar dolar civarında, yani millî hasılanın yüzde 12 si civarında olacaktır. Eğer Müdafaa programı, hâlen çok muhtemel gibi görünen bir nisbette hızlanmakta devam ederse, 1959 yılından sonraki devrede devlet masraflarında meydana gelmesi mümkün olan artma miktarını araştıralım.

Daha şimdiden Birleşik Amerika ve hür dünyanın yeter derecede bir savunma imkânına sahip olabilmeleri için ne kadar paraya lüzum bulunduğu hiç kimse bilemez. Bununla beraber, mesuliyet sahibi kimsele- rin yaptıkları tahminler, gelecek beş yıl zarfında millî müdafaa masraf- larının kümülâtif olarak her yıl iki milyar dolar kadar artmak mecburi- yetinde kalacağını göstermektedir. Karayolları programı ve şehirlerin imarı için Federal Devletin yaptığı hibeler maarif sahasında Federal

Hükûmetin yardımları, ziraat mahsulleri fiyatlarının desteklenmesi programı dolayısıyla uğranılan kayıplar, arazi islâhı projeleri ve çeşitli diğer nafia işleri ile devlet idaresinin normal masraflarından müteşekkil bulunan millî müdafaa dışı harcamaların da bu devrede yılda asgari olarak bir milyar dolar miktarında artması çok muhtemeldir.

Bunun manası, gelecek beş sene zarfında Federal Hükûmetin yekûn harcamaları kümülâtif olarak yılda asgari üç milyar dolar kadar artacaktır, demektir. Bu ifadem ile böyle bir artışın arzuya şayan veya lüzumlu bulunduğu hususunda hüküm vermek istemiyorum; fakat sadece bu miktarda bir artışın meydana gelmesinin muhtemel olduğunu ifade etmek istiyorum. Eğer böyle bir durum tahakkuk ederse, yekûn millî hasıladan Federal Devlete ayrılacak hisse artmağa başlayacaktır. Acaba bunun manası ne olabilir?

Önümüzdeki yıllar zarfında, memleketteki işgücü artışı ve daha fazla ve daha iyi sermaye teçhizatı kullanılması suretiyle yükselen prodüktivite seviyesi neticesi olarak reel millî hasılamızın yılda azami olarak takriben 19 milyar dolar kadar artması mümkündür. Reel millî hasıladaki 19 milyar doları bulan bu artışın Federal Hükûmetin absorbe edeceği miktar asgarî olarak 3 milyar dolar, yani hemen hemen % 16 dır. Halbuki, hali hazırdaki millî hasıladan Federal Hükûmetin aldığı hisse ancak % 12 dir. Bu mukayese açık olarak göstermektedir ki, gelecek beş yıl zarfında devlet harcamaları sadece artmakla kalmıyacak, fakat aynı zamanda millî hasıla artışından daha hızlı bir şekilde artacaktır. Bu durumun neticesi olarak millî hasıladan Federal Hükûmet gittikçe artan nisbetlerde ve hususî müstehlikler ise gittikçe azalan nisbetlerde istifade etmiş olacaklardır. Eğer bu vâkıya, eyalet hükûmetleri ve mahallî idareler masraflarının da millî hasıladan daha süratle artması ihtimalini ilâve edecek olursak önümüzdeki yılların malî politika meselesi çok önemli bir mahiyet almağa başlar.

Bu bakımdan karşımızda bulunan en mühim mesele, bu âmme harcamalarının sadece para olarak değil, fakat gerçek mallar ve hizmetler cinsinden nasıl finanse edileceği hususudur. Eğer hem Federal Hükûmet, hem de eyaletler ve mahallî idareler millî hasılamızdan gittikçe artan hisseler almak durumunda iseler, hususî sektörün reel mallar ve hizmetler hissesini azaltmak üzere bazı tedbirlerin alınması mecburiyeti vardır. Malları ve hizmetleri hususî müstehliklerin ellerinden alıp devletin kullanmasına tahsis etmeğe yarayan çeşitli usuller nelerdir?

Birinci usul mazide lüzumundan fazla tatbik edilen, banka sistemi vasıtasıyla açıktan finansman yapmak yoludur. Yeni para çıkarınız; bu parayı hükûmete veririz; ve hükûmet te elde mevcut bulunan malları

ve hizmetleri hususî müstehliklerden daha yüksek fiatlar ödemek suretiyle piyasadan satın alır. Bu durumda devlet, istediği daha fazla mal ve hizmetleri enflasyon yoluyla, yani hususî müstehliklerin satın alma güçlerini azaltarak, onların paralarının değerlerini düşürerek temin etmiş olur. Hakikatta bu usul bütün hususî mübayaalar üzerine bir vergi koymak demektir. Ancak, bu vergi çok gayri âdil bir vergidir. Bundan mâada, bu usul, devletin satın aldığı malların ve hizmetlerin fiatları da artmış olacağından, devlet harcamalarına ait tahminlerin devamlı bir şekilde yukarıya doğru tashih edilmesini ve bunun neticesi olarak da yeniden açıktan finansman yapılmasını ve yeniden enflasyon yaratılmasını icabettirir. Enflasyonist usul, asgari mukavemet yolunu takip etmek demektir. Fakat aynı zamanda bu usul, mâkul bir malî politikayı pek aşikâr bir şekilde zorlayan bir yoldur da.

Hususî istihlâki azaltmanın *ikinci bir usulü*, devletin açıktan finansman usulü ile birlikte hususî tasarrufların ehemmiyetli nisbetlerde artırılmasıdır. Eğer hususî fertler gönüllü olarak istihlâklerini azaltacak ve gelirlerinin eskisine nazaran daha büyük bir kısmını devlet tahvilleri karşılığı olarak hükümete verecek olurlarsa, bu takdirde reel millî hasılanın daha büyük bir hissesi, bir enflasyon yaratılmadan devlete verilmiş olacaktır. Bu usulün lehinde çok şey söylenebilir. Aslında, Birleşik Amerika'da ötedenberi kronik bir tasarruf kıtlığı mevcut bulunmaktadır. Bununla beraber, gelecek seneler zarfında tasarrufların, devletin açıktan finansman suretiyle yapacağı harcamaların tamamını kapatmağa yetecek derecede artması ihtimali maalesef pek azdır.

Önümüzdeki senelerde devletin reel millî hasıladan daha büyük bir hisse almasını sağlayacak *sonuncu usul*, vergilerin artırılması yoludur. Uzun zamandanberi ben şahsi gelir vergilerinin daha şimdiden lüzumundan fazla yüksek bulunduğu fikrini müdafaa etmekteyim. Bu vergiler istihsalde bulunmak ve yeni şeyler keşfetmek hususlarındaki muharrik kuvvetleri ciddi bir şekilde zarardide etmektedirler. Bununla beraber, millî müdafaa programlarının finanse edilmesi mecburiyeti vardır. Eğer bu finansman doğrudan doğruya vergileme yoluyla olmayacaksa vasıtalı ve bir hayli gayri âdil bir vergileme şekli olan enflasyon yolu ile olacaktır. Bu iki alternatiften birini seçmek durumunda olduğumuza göre, lüzum hasıl olan ve içtinap edilemiyen yerlerde yeni veya yüksek nisbetli vergiler koymak suretiyle meseleyi doğrudan doğruya kestirme bir şekilde halletmenin iyi bir malî politika ve mâkul bir sosyal politika olduğuna inanıyorum. Bir kere daha şu noktayı hatırlatmak isterim ki, ben burada gelecek beş yıl zarfında karşılaştığımızı tahmin ettiğim problemleri münakaşa etmekteyim. Kanaatıma göre, 1958 yılı zarfında vergilerin artırılması en kötü bir politika olur; ve mâkul bir yol, muvakkat

bir zaman için vergilerin azaltılmasıdır. Fakat 1959 ve daha sonraki yıllarda, tam istihdama ulaşmış bir ekonomide, genişleyen devlet programlarının hakiki yükü ile karşı karşıya kalmak zorunda bulunacağız. Ya bu devlet programlarını azaltmak veyahut bunların finansmanı dolayısıyla katlanmak zorunda kalacağımız hakiki fedakârlık miktarını açık bir şekilde itiraf ile bu mesuliyeti doğrudan doğruya kabul etmek mecburiyetindeyiz. Devamlı olarak daha fazla silâhlar ve aynı zamanda daha fazla tereyağı istihsalini plânlayabileceğimiz hususunda hayaller kurmak hoş bir şeydir. Lâkin, hattâ Amerikan ekonomisi için bile müstahsil kapasitenin hududları vardır. Şayet, devletin millî müdafaa harcamaları gayri kabili içtinap bir şekilde artmakta iken, bundan gayri devlet harcamalarını azaltmak istemiyorsak, bu takdirde yekûn millî hasılâmızdan hususî müstehliklere tahsis edilecek hissede bir azaltma yapmaktan başka hiç bir çaremiz mevcut değildir.

Hali hazırdaki imalathane kapasitemiz ve hali hazırdaki işgücü miktarımız sadece çok muvakkat bir manada lüzumundan fazla bir kapasite mahiyetini haizdir. Zira, istihsal kapasitesi, hâlen azalmış bulunan talep ile mukayese edilince bir fazlalık göstermektedir. Ekonominin bundan bir sene sonra tam istihdam seviyesine ulaşacağını, ve ondan sonraki yıllarda ise, tam istihdam kapasitesinin, son haddine kadar zorlanarak tecrübeye tâbi tutulacağını tahmin etmekteyim. Gelecek beş senenin belli başlı problemi lüzumundan fazla kapasite değil, fakat enflasyon meselesi olacaktır.

Nasılki bundan bir müddet evvel akıllıca tatbik edilecek bir *nakdî* politikanın ehemmiyetini öğrendi isek, şimdi de mâkul bir *malî* politikanın ehemmiyetini öğrenmeğe başlamış bulunuyoruz. Aslında, bu çok isabetli oldu; zira malî politika, ekonomiyi istikrara ulaştırmak bakımından devletin müracaat edebileceği tedbir ve tekniklerin en kuvvetli ve süratli olanlarından birisidir. Devletin gittikçe artan nisbette iktisadî mesuliyet taşıdığına ve hiç olmazsa devletin iktisadî istikrar tedbirlerini kullanırken takip etmesi gerekli temel prensipler üzerinde iki partinin anlaşığına dair deliller gün geçtikçe çoğalmaktadır. İstikbalde, enflasyonist şişkinlikleri indirmek ve iş hayatının durgunluk devrelerini kolaylaştırmak bakımından malî politikayı daha süratli ve daha akıllı bir şekilde kullanmak mecburiyetindeyiz. Bundan maâda, genişleyen millî müdafaa programı gibi uzun vadeli malî politika problemlerini karşılamak ve bunları dolambaçlı bir şekilde enflasyon yolu ile haletmek yerine dürüst bir tarzda bu meselelerin çaresine bakmak bakımından cesaret sahibi olmalıyız.

Serbest teşebbüs sistemi altında ekonominin hususî sektörü, muharrik kuvveti ve dinamizmi temin eder. Bizim tipteki bir ekonomik sistemi

mazide çok başarılı ve çok müstahsil bir hale getiren de hususî sektörün sağladığı bu dinamizmdir. Devlet malî politikasının mâkul ve iyi bir şekilde kullanılmasının ekonomiye istikrar ilâve edebileceğine ve aynı zamanda bu ekonominin hürriyet ve hayatiyetini muhafaza edeceğine inanıyorum.